

U ovome eseju, Peter Newsam*, britanski teoretičar obrazovanja, opisuje dva različita pristupa obrazovanju. Tradicionalni pristup smatra da postoji unaprijed određena količina znanja koje bi nastavnik trebao prenjeti na učenike. U ovom pristupu koriste se testovi i natjecanja kako bi se učenici ocijenili i motivisali. U "naprednom" metodi, pristup je takav da, dijete ne mora usvojiti određeni kvantum znanja, nego mu se daju okvirne upute. Nastavnikova uloga je da bude svjestan djetetove razvojne dobi te kapaciteta svakog djeteta. Napredni metod naglašava saradnju umjesto natjecanja. Newsam sugerira da jedan učinkovit nastavni sistem može sjediniti elemente oba pristupa.

Nastava - učenje i podučavanje*

Veza između podučavanja i učenja, zašto i kako nastavnici podučavaju, te kako i zašto učenici uče, duže vrijeme je kontraverzna tema. Ova dva stava, ponekad ekstremna, usvojena od onih koji su se vezali za njih, površno mogu biti opisana kao, na jednoj strani "tradicionalni" i, na drugoj, "napredni".

Tradicionalni stav kreće od pretpostavke, koja je više očita ali i ne otvorena za diskusiju, da je cilj podučavanja osigurati da oni koji podučavaju usvoje određen, unaprijed određen obim znanja i skalu vrijednosti. Obje, i znanje i vrijednosti, se uzimaju da odraze društveni odabir onoga što ono samo najviše želi da prenese na svoje buduće građane te zahtjeva od svoje buduće radne snage da bude sposobna to izvršiti.

Važna karakteristika ovog tradicionalističkog pravca je da on zahtjeva prenošenje onoga što je već poznato te, do neke mjere, unaprijeđeno. Samim tim, odnos između nastavnika i učenika je predoređen. Učenik je ona osoba koja još nije stekla znanje niti vrijednosti, a učitelj je taj koji ima oboje i čiji je zadatak da ih prenese na učenika. Iz same prirode ovakvog odnosa, proizilaze brojne stvari: sistematski prenos znanja i vrijednosti od nastavnika do učenika treba da se odvija glatko. To zahtjeva učenike koji se primjerno ponašaju te disciplinovanu okolinu, koja čak, ako je potrebno, može biti nametnuta shodno propustima. Proces učenja i podučavanja koristi se brižno napravljenim nastavnim planovima te unaprijed propisanim programima. Nadalje, pošto obavezno gradivo treba biti izloženo potpuno, dio po dio, od početka nastavnog procesa do njegovog kraja, to slijedi da ono što je naučeno treba redovno testirano i da se svaka faza nastave smatra najboljom pripremom za onu slijedeću. Iz ovog proizilazi da, pošto pojedini učenici uče različitom brzinom te mogu steći različite nivoe uspjeha, je sasvim razumno razvrstati učenike u grupe sličnih sposobnosti, bilo u različite škole ili određene razrede unutar škola. Konačno, sve dok se brinemo za ljudsku motivaciju, natjecanje se smatra najvažnijim načinom za poticanje učenika ili institucija kako bi se borili da poboljšaju svoj uticaj u odnosu sa drugima.

Suprotni pravac, uglavnom opisivan kao "napredni" ili "fokusiranim na dijete", kreće od učenika prije ikakvog predodređenog kvantuma znanja. Po ovom pravcu, nastavnikov zadatak, koji se nastavlja od roditelja koji je sa njim od rođenja do početka školovanja, jeste da bude svjestan kapaciteta svakog djeteta te njegove razvojne dobi. Primarni značaj djetetova učenja, koje zavisi od razvojne dobi, zahtjeva da se svaka od tih faza smatra važnom samom za sebe a ne kao priprema za neku sljedeću fazu.

Osmogodišnje dijete, na primjer, se smatra osmogodišnjakom razvijenim za svoj popuni potencijal kao osmogodišnje dijete, prije nego budući devetogodišnjak ili

petnaestogodišnjak. Sam plan i program se smatra, po riječima izvještaja Konsultativnog vijeća osnovnih škola nikad gotovim te temeljenim na istraživanju: "plan i program se treba sastavljati na osnovu djelovanja i iskustva radije nego na znanju koje treba steći i činjenicama koje se trebaju usvojiti".

Sve dok ima brige za vrijednosti, napredni pristup smatra pokušaje da se planovi uče i poboljšavaju manje učinkovitijim od stvaranja škola koje će odražavati vrijednosti najvećeg značaja za mlade. Zbog toga važnost smještena na pojedince, odrasle i učenike zajedno, potiče ih da se međusobno lijepo odnose jedni prema drugima. Disciplinirana okolina, prije nego da je vanjski nametnuta, biva direktnom posljedicom takvog procesa. Naglašavaju se društvene vrijednosti, saradnja umjesto natjecanja, te jednaka vrijednost za napore onih najmanje sposobnih kao i za najsposobnije.

Na kraju, kao sama svrha ovog principa jeste pretpostavka da svi mogu uspjeti u određenim fazama i u određenim aspektima učenja. Baš kako je jedan pedagog 19-tog stoljeća je naglašavao: "Svi mogu preći dio puta sa darom". Grubo razdvojeni oblici obrazovanja, sa djecom koja pohađaju škole ili razrede koji su ograničeni na one koji su na određenom nivou sposobnosti, ma kako procjenjenim, smatraju se protivnim ovom principu. Uzrokujući osjećaj neuspjeha u djeci koja su raspoređena u ono što oni sami ali i drugi vide kao škole ili razrede sa nižim standardima od drugih, opći nivoi uspjeha se smatraju depresivnim i nemotivirajućim te grupa nedepvoljno uspjele djece bespotrebno napravljenom.

Suprotni stavovi koji proizilaze iz "tradicionalnog" i "naprednog" stava o nastavi odražavaju pristupe koji su, u zavisnosti od onih koji se pridržavaju tog stava, očiti: da je nužno ispravno polaziti od onoga što se treba učiti ili, suprotno, da je nužno ispravno da se polazi od učenika čiji uspjeh u učenju gradiva jeste svrha podučavanja koju ono mora osigurati.

Praktična nemogućnost u pomirenju ova dva različita pristupa, barem u njihovim vanjskim oblicima, dovelo je to toga da je svaki od njih karikiran, često u metaforičnim oblicima. Tradicionalno obrazovno shvatanje djece, u ekstremnoj formi, opisao je Charles Dickens u *Teškim vremenima* u takvom pristupu djeca su kao: "male bočice složene u red, spremne da im kraljevske količine činjenica budu usute do vrha."

Ukratko, kao što šolja mora biti napunjena iz slavine, tradicionalni učenik se smatra pasivnim primaocem bilo čega što se uči. Nadalje, zbog činjenice da tradicionalni pristup obrazovanju zahtjeva stepen učenja napamet, sposobnost da se sa tačnošću prisjetiti ono što je bilo predavano koje mora ponoviti učenik. Ova crta je pogrdno opisana kao "mehaničko učenje". Posljedica je ta da se u ovom procesu ne zahtjeva uključenost učenikova razuma. Konačno, tradicionalistička pretpostavka da je znanje nešto što već postoji, čini ovaj pristup nazadnim u doba kada nova znanja nastaju te se preobličavaju do krajnjih granica.

Kritika naprednog obrazovanja, posebno onoga u ekstremnim formama, se koncentriše oko besmislenosti, kako se smatra, dopuštanja djeci da odluče kada i kako oni žele nešto učiti. Nedostatak vanjski nametnute discipline je dovela do nekih škola gdje su one, kao što je to jedan školski inspektor opisao to, "slabe i u kojima se samo igra po cijeli dan". Isticanje rasta i razvoja, sa sličnostima razvoju biljaka koje se prirodno kreću kroz život bez konstantnog kazivanja šta da postanu, je posebo kritizirano.

Jednostavno zapažanje rasta ne sadrži u sebi činjenicu poput one u kom smjeru se to razvijanje odvija. Razvoj može početi štetnom putanjom baš kao i onom korisnom, što su zastupnici naprednog pristupa, smatra se, zanemarili. Ovo vodi do činjenice da su vrijednosti relativne, tako da nijedna skala vrijednosti nije više poželjna. Ipak trebalo bi biti da bilo kakve vrijednosti ne mogu biti izvedene iz onog što jeste; i to bi bila, s druge strane, naturalistička

zabluda. Na kraju, zbog činjenice da nastavnik nije centar obrazovnog sistema, on je sveden na “pomoćnika” za dječije učenje; koji je u ekstremnim slučajevima nespreman da da odgovor na jednostavna pitanja ili pak da uoče neposredno predaje neku materiju do pretpostavke da jedine činjenice koje učenik uistinu uči su one koje on ili ona “otkriju za sebe”.

Teško je naći tačku pomirenja između ove dva pristupa. Historijski gledano, tradicionalni pristup je dominantan te ga kontinuirano podržavaju oni koji su sami bili sposobni, dobro motivisani učenici te su kao takvi od nastavnika zahtjevali tek nešto malo više od detaljnih instrukcija. Napredne pristupe su favorizirali nastavnici i teoretičari koji su se zanimali za obrazovanje sve djece, uključujući one sposobne i dobro motivirane no sa posebnom pažnjom na potrebe onih koji imaju manji interes ili su manje sposobni u učenju te na one koji imaju manje povjerenja u doprinos učenja njihovim životima.

U praksi se niti jedan od ova dva ekstremna pristupa nastavi nije pokazao općenito zadovoljavajućim. U svom natpotpunijem obliku, tradicionalno obrazovanje dobro služi sposobnim učenicima no manje je uspješno sa ostalima. S druge strane, napredno obrazovanje funkcionira dovoljno dobro u ranim godinama školovanja, vođeno sposobnim i pouzdanim nastavnicima no ima manje uspjeha u ostalim situacijama.

Potreba da se razvije sistem koji će u sebe ugraditi ono najbolje iz tradicionalnog i naprednog pristupa nastavi već odavno je očita. Na sreću, ono što dobre škole i nastavnici čine nagovještava pomake. Sve više maha uzima pristup koji daje nastavniku autoritet, kako to zastupaju tradicionalisti, no i apsolutna potreba uključivanja učenika u njihovo lično učenje se smatra jednako važnom. Podučavanje, prema ovom stavu, zahtjeva nastavnikovo vješto ispitivanje učenika više nego prekomjerno oslanjanje na direktne upute. Svrha takvog ispitivanja jeste poticanje učenikova uma da razumije, rasporedi, te djeluje po traženoj materiji u koji su oni uključeni. U ovom smislu, učenje je aktivno; ustvari ono je interaktivno, sa nastavnikom koji je odgovoran za sigurno usmjeravanje ovakvog učenja ali i sa učenicima koji su konstantno pozvani da ga uobličavaju prema svojim potrebama. Obrazovanje ovakve vrste u velikoj mjeri je postalo oznaka efikasnih škola i školskih sistema širom svijeta. U ovakvom procesu, dugotrajni konflikt između tradicionalnog i naprednog pristupa nastavi, sa podrazumjevajućim vremenskim kontraverzama koje on potiče, ima stvaran izgled da bude riješen.

Sa engleskog preveo: Mirza Sarajkić

---

* Sir Peter Newsam je pedagog te bivši direktor Obrazovnog instituta pri Londonskom univerzitetu.

* preuzeto iz Microsoft Encarta Encyclopaedia, de luxe 2002, poglavlje *Teaching and Learning*